
Sprawozdanie z Letniej Akademii Niemieckiego Instytutu Spraw Polskich (Deutsches Polen-Institut) Königswinter/Darmstadt 2019

26.09.2019

Reported by Reported by Dr. Małgorzata Jokiel

W dniach 25 sierpnia – 1 września 2019 r. odbyła się dwunasta już edycja Letniej Akademii Deutsches Polen-Institut (Niemieckiego Instytutu Spraw Polskich) w Darmstadt, zorganizowana we współpracy z Centrum Informacyjno-Dokumentacyjnym Haus Schlesien w Königswinter. Tematem przewodnim tegorocznej Akademii były migracje postrzegane na różne sposoby, m.in. z perspektywy historycznej, socjologicznej, politologicznej, literaturoznawczej, językoznawczej i etnicznej. W Akademii wzięło udział 14 młodych naukowców z Niemiec i Polski, reprezentujących różne uczelnie wyższe i inne ośrodki badawcze. Celem spotkania było pogłębienie wiedzy na temat migracji, nawiązanie kontaktów z badaczami zajmującymi się podobną problematyką, prezentacja projektów badawczych uczestników oraz dyskusja wokół przedstawionych tematów z udziałem wykładowców akademickich – specjalistów w poszczególnych dziedzinach.

Inauguracja Akademii miała miejsce w Königswinter, gdzie zgromadzonych uczestników, wykładowców i gości powitali przedstawiciele organizatora – Niemieckiego Instytutu Spraw Polskich w Darmstadt – Dieter Bingen, Peter Oliver Loew oraz Manfred Mack. W imieniu współgospodarza Akademii, Centrum Informacyjno-Dokumentacyjnego Haus Schlesien, głos zabrała jego kierowniczka, Nicola Remig. W dalszej części spotkania uczestnicy Akademii dokonali krótkich autoprezentacji, opowiedzieli o swoich zainteresowaniach, projektach badawczych oraz swoich związkach (osobistych lub zawodowych) z tematyką migracji. Wykład inauguracyjny pod tytułem *Migracje i granice. Przemieszczenia ludności i ich skutki w XX-wiecznej Europie* wygłosiła prof. Beata Halicka z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (UAM). Było to obszernie wprowadzenie do tematyki migracyjnej, połączone z wyjaśnieniem i rozgraniczeniem najważniejszych pojęć z tego zakresu.

Pierwsze z seminariów specjalistycznych na temat: *Migracje (przymusowe): koncepcje i perspektywy historyczne* odbyło się pod kierunkiem prof. Maren Röger. Poza krótkim wstępem teoretycznym seminarium miało charakter warsztatowy. Uczestnicy przeprowadzali między sobą wywiady, by następnie opowiedzieć o osobistych doświadczeniach migracyjnych innej osoby, próbując nazwać je przy pomocy pojęć fachowych z zakresu badań historycznych nad migracjami. W drugiej części seminarium uczestnicy pracowali w grupach nad przydzielonymi źródłami historycznymi (listy, zdjęcia, nagrania audycji radiowych, dokumenty urzędowe) w celu ustalenia, jakich informacji dostarczają poszczególne źródła, a jakie pytania pozostają bez odpowiedzi.

W drugiej części seminarium odbyły się pierwsze prezentacje projektów uczestników. Katharina Breidenbach przedstawiła zarys planowanej rozprawy doktorskiej na temat *Konstelacji władzy i zakresu działania pośredników wczesnonowożytnych reżimów migracyjnych*. Zasadnicze pytanie doktorantki dotyczyło kwestii, na ile koncepcja reżimu migracyjnego umożliwia zbadanie konstelacji władzy i schematu działania osób pośredniczących w

odniesieniu do migracji protestantów z Salzburga do Ameryki Północnej po roku 1733. Wystąpienie Ramony Bechauf, zatytułowane *Migrujące obiekty*, dotyczyło obecności eksponatów muzealnych (serii zdjęć z obozu koncentracyjnego Auschwitz) w kontekście różnych wystaw oraz wzajemnych powiązań i interakcji obiektów z innymi czynnikami (m.in. przestrzeń, koncepcja kuratorów, postrzeganie Holokaustu). Tim Veith przedstawił prezentację pod tytułem *Aktywizm poprzez migrację osób i wiedzy? Spojrzenie na ruch homoseksualny lat 80. XX wieku w PRL-u*, z uwzględnieniem ówczesnego stanu prawnego oraz sposobu przekazywania informacji na temat polskich środowisk homoseksualnych do Europy Zachodniej.

Pobył w Königswinter umożliwił uczestnikom zwiedzenie ekspozycji muzealnych placówki, zapoznanie się z historią, ofertą i działalnością, księgozbiorem i archiwum Haus Schlesien oraz przeprowadzenie indywidualnej kwerendy bibliotecznej. Specjalnie dla gości Akademii zorganizowano również spotkanie ze Stephanem Rauhutem, federalnym przewodniczącym Ziomkostwa Śląskiego, oraz Rolandem Zillmannem ze Związku Wypędzonych. W programie Akademii przewidziano ponadto wycieczkę do muzeum Haus der Geschichte w Bonn, gdzie uczestnicy szukali informacji dotyczących różnego rodzaju ruchów migracyjnych związanych z historią Niemiec po roku 1945 oraz zwiedzanie muzeum poświęconego kanclerzowi Konradowi Adenauerowi w Rhöndorf. Część krajoznawczo-kulturalna obejmowała m.in. spacer do ruin pobliskiego kompleksu dawnego klasztoru cysterskiego w Heisterbach, wizytę w lokalnej winnicy Weingut Sülz oraz projekcję filmu *Schlesiens Wilder Westen* w reżyserii Ute Badury.

Pozostała część tegorocznej Letniej Akademii odbyła się w siedzibie Niemieckiego Instytutu Spraw Polskich w Darmstadt, gdzie uczestnicy mieli możliwość korzystania z bogatych dwujęzycznych (polsko-niemieckich) zbiorów biblioteki i archiwum Niemieckiego Instytutu Spraw Polskich.

Drugie z seminariów tematycznych, poświęcone doświadczeniom migracyjnym w literaturze niemieckojęzycznej z perspektywy germanistyki interkulturowej, poprowadziła prof. dr hab. Brigitta Helbig-Mischewski, pracownik naukowy UAM a zarazem pisarka, autorka liryki oraz tekstów prozatorskich. Badaczka podjęła próbę wyjaśnienia i rozróżnienia podstawowych pojęć pojawiających się w niemieckojęzycznym dyskursie interkulturowym: „Migantenliteratur”, „Migrationsliteratur” i „Exilliteratur” oraz przybliżyła twórczość najważniejszych autorów interkulturowych pochodzenia polskiego. Na podstawie fragmentu tekstu *Der Club der polnischen Versager* (Klub Polskich Nieudaczników) Adama Gusowskiego i Piotra Mordela uczestnicy zmierzli się z tematem stereotypów o Polakach i Niemcach. Tekst *Die Geburt der Wurstmenschen* Leszka Oświęcimskiego zilustrował z kolei stosowaną przez wielu autorów interkulturowych polskiego pochodzenia strategię literackiej „autobarbaryzacji”.

W ramach seminarium odbyły się prezentacje trzech kolejnych projektów uczestników. Jako pierwsza wystąpiła Sarah Krawczak, która przedstawiła zarys swojej dysertacji zatytułowanej *Medialne konstrukcje językowe w dyskursie na temat uchodźców. Analiza kontrastywno-dyskursywna niemieckich i polskich tekstów prasowych*, opierając centralne założenie projektu na tezie, iż użycie języka kształtuje nasze postrzeganie zjawisk oraz konstruuje kryzysy społeczne. Jednym z najważniejszych pytań, jakie postawiła referentka, była kwestia relacji pomiędzy pojęciami „migranci” a „uchodźcy”. Johann Wiede poświęcił swoją prezentację tematowi *Polskojęzycznych tekstów autobiograficznych (byłych) osób przesiedlonych („displaced persons”) w Niemczech Zachodnich*

. Na przykładzie wybranych tekstów Jędrzeja Giertycha, Antoniego Kraszewskiego, Irmy Zembruskiej oraz Kazimierza Zenona doktorant dokonał analizy gatunków, głównych motywów oraz języka badanych świadectw świadków wojny. Małgorzata Jokiel zaprezentowała swój projekt badawczy pod tytułem *Literatura polska po niemiecku? Funkcje elementów polskojęzycznych na przykładzie powieści „Wodka und Messer” Artura Beckera*, podejmując próbę wyjaśnienia zawartej w temacie tezy na podstawie wspomnianej powieści oraz jej tłumaczenia na język polski. W wyniku analizy zawartego w utworze korpusu polskojęzycznego referentka określiła jego funkcje semantyczne i estetyczne oraz wskazała na asymetrię pomiędzy niemieckim oryginałem a polskim przekładem powieści.

Trzecie seminarium tematyczne, reprezentujące podejście socjologiczne do zjawisk migracyjnych, zostało poprowadzone w języku angielskim przez dr hab. Michała Nowosielskiego. Tematem przewodnim jego wystąpienia *The ethnic dimension of migration processes – pros and cons* był aspekt etniczny migracji. Badacz przedstawił i poddał pod dyskusję szereg tez związanych z omawianym tematem oraz poprowadził kolejny blok prezentacji projektów uczestników Akademii.

Tematem wystąpienia Alexandra Kozaka była *Migracja pracowników z Polski do Niemiec po roku 1990. Studium politologiczne*. Główny wniosek referenta sprowadzał się do stwierdzenia, iż w odróżnieniu od wcześniejszego okresu, na skutek wprowadzenia ustawy imigracyjnej migracja polskich pracowników po rozszerzeniu Unii Europejskiej na wschód zyskała po pierwsze charakter długotrwały, a po drugie obejmuje głównie pracowników wykwalifikowanych oraz specjalistów. Daniel Norden przedstawił projekt *Nowa mniejszość w starym mieście – historie życia pomiędzy Danzig a Gdańskiem*, w którym zastosował metodę badawczą historii mówionej w celu prześledzenia losów pięciu kobiet pochodzenia niemieckiego, urodzonych pomiędzy 1928 a 1939 r., które po II wojnie światowej pozostały w Gdańsku stając się świadkami przemian historyczno-politycznych w powojennej Polsce. Franziska Sandkühler zaprezentowała projekt i wstępne ustalenia swojej pracy magisterskiej na temat *Dynamiki islamu w Polsce w kontekście migracji i pluralizacji*. Magistrantka skoncentrowała się na przemianach związanych z Tatarami jako mniejszością religijną i etniczną w Polsce w powiązaniu zarówno ze zjawiskami o charakterze ogólnopolskim, jak i transnarodowym, w tym procesami migracyjnymi. W tym kontekście referentka stawia sobie za cel zbadanie i wyjaśnienie przyczyn ożywienia kultury i tożsamości tatarskiej. Katarzyna Wójcik skupiła się na kwestii *Migracji zagranicznych studentów w Polsce w ciągu ostatnich pięciu lat*. W oparciu o dane statystyczne oraz własne doświadczenia związane z kształceniem się zagranicznych studentów referentka sformułowała szereg wniosków i obserwacji. Wskazuje m.in. na stale wzrastającą liczbę studentów z innych krajów kształcących się na polskich uczelniach oraz na – w większości przypadków – tymczasowy charakter ich osiedlania się w Polsce i dalszą migrację do krajów Europy Zachodniej po zakończeniu studiów.

W ramach towarzyszącego Akademii programu kulturalnego odbyło się spotkanie autorskie z Brygidą Helbig. Autorka zaprezentowała niemiecką wersję swojej książki *Niebko*, zatytułowaną *Kleine Himmel*, powstałą na podstawie autentycznych doświadczeń migracyjnych rodziny autorki. Uczestnicy mieli okazję poznać genezę powieści oraz historię powstania przekładu na język niemiecki. Spotkanie poprowadził Manfred Mack.

Uzupełnienie oferty kulturalnej stanowił wykład fotografa Grzegorza Lityńskiego, który przybliżył temat migracji

wewnętrznej w USA w latach 1931-38 w fotografii. Na zakończenie Akademii uczestnicy wraz z organizatorami odbyli wędrowkę krajoznawczą po Darmstadt i jego okolicy.

Tegoroczna Letnia Akademia Niemieckiego Instytutu Spraw Polskich wywarła znaczący wpływ na uczestników oraz ich dalsze kariery zawodowe w kontekście tematyki migracyjnej, poszerzając ich horyzonty poprzez ukazywanie różnych perspektyw zjawiska migracji, możliwość prezentacji i dyskusji własnych projektów na forum oraz liczne okazje do rozmów indywidualnych i pogłębienia badań.